

*Курило А.Г., а`юнкт ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-5139-0278*

*Kurilo A., adjunct candidate of Educational, Scientific and Production Center of
the National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ

INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS FOR THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF AN INDIVIDUAL FOR INFORMATION SECURITY

Стаття присвячена дослідженню місця інформаційної безпеки особистості. Найважливішим компонентом, що гарантує результативний розвиток інформаційного суспільства, є інформаційна безпека, що входить до системи національної безпеки як її основний елемент. Для вирішення складних завдань, поставлених перед країною, потрібні нові підходи до змісту та рівня забезпечення інформаційної безпеки особистості. Це допоможе розвитку інноваційних процесів, дозволить Україні зайняти гідне місце серед передових держав світу. Вочевидь, що для проведення модернізації країни формування нової системи відносин у сфері забезпечення інформаційної безпеки є пріоритетним завданням.

Ключові слова: *інформація, інформаційна безпека, державна інформаційна політика, загрози інформаційній безпеці, національна безпека, стратегія національної безпеки.*

The article was assigned to the last month of information security. An important component that guarantees effective development of informational support, information security, and is included in the national security system as the main element. For the renewal of the folding buildings, placed in front of the land, it is necessary to go to the new level of information security. It is also possible to help the development of innovative processes, to allow Ukraine to occupy one place among the leading powers of the world. Obviously, for the modernization of the country, the formation of a new system of information is being formed in the sphere of providing information security for priority employees.

Keywords: *information, cyber security, state communications policy, menace of information (cyber) security, national security, strategy of national security.*

Постановка проблеми. Становлення інформаційного суспільства в нашій країні привнесло як безліч позитивних можливостей, так і велику кількість негативних і деструктивних наслідків, які виявляють себе у різних

сферах життєдіяльності сусоопільства. Найважливішим компонентом, що гарантує результативний розвиток інформаційного суспільства, є інформаційна безпека, що входить до системи національної безпеки як її основний елемент. Інформаційна складова є у всіх видах безпеки, що входять до структури національної безпеки України (наприклад, державної, суспільної, економічної та інших), тому забезпечення публічного управління в сфері інформаційної безпеки є найважливішим напрямом діяльності держави.

В умовах реформування політичної та правової системи, модернізації всіх сфер сучасного життя питання забезпечення безпеки набувають особливого значення. Для вирішення складних завдань, поставлених перед країною, потрібні нові підходи до змісту та рівня забезпечення інформаційної безпеки особистості. Це допоможе розвитку інноваційних процесів, дозволить Україні зайняти гідне місце серед передових держав світу.

Проблеми забезпечення безпеки особистості, її права і свободи нерозривно пов'язані з тим, яке місце особистість посідає у державі, яка виступає гарантом її правового становища, реального втілення його основних елементів.

Заходи, що вживаються в сфері публічного управління щодо інформаційної безпеки, принесли деякі позитивні результати. Разом з тим нині ще не сформовано єдиної концепції з цього питання. Дискусії, суперечливі думки, розбіжності щодо забезпечення права особи на інформаційну безпеку дедалі більше зростають, і шлях до досягнення згоди ще дуже довгий і важкий. Така ситуація визначає необхідність проведення теоретичних досліджень права особистості інформаційну безпеку, аналізу стану його нормативно-правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиліття значно збільшилася кількість міжнародних та вітчизняних конференцій, круглих столів, колоквиумів, а також наукових статей та інших публікацій, присвячених дослідженню питань забезпечення інформаційної безпеки. Проблеми публічного управління в сфері інформаційної безпеки розглянуто в працях науковців і практиків, а саме В. Ліпкана, А. Марущака, А. Новицького, Н. Новицької, І. Арістової, О. Баранова, І. Бачило, К. Белякова, А. Венгерова, С. Єсімова, Р. Калюжного, О. Копана, В. Копилова та ін. [7; 8; 9; 10].

Виклад основного матеріалу. На міжнародній арені питання забезпечення інформаційної безпеки є досить актуальними. Проблема інформаційної безпеки усвідомлена світовою спільнотою ще у 2000 роках. Всесвітня федерація вчених поставила її першою у списку небезпек людства у XXI столітті. Варто зазначити, оскільки особистість має обмежену правосуб'єктність у міжнародному праві, то питання безпосереднього забезпечення інформаційної безпеки особистості нормами міжнародного права у прямій постановці практично не регламентуються. Проте проведений аналіз їх змісту дозволяє дійти висновку, що норми права у сфері міжнародної ін-

формаційної безпеки передбачають, зокрема, регламентування питань забезпечення права особи на інформаційну безпеку у міжнародному аспекті. Крім того, в контексті дослідження питання міжнародної інформаційної безпеки становлять інтерес у зв'язку з глобалізацією інформаційного простору і стабільністю існуючих у ньому відносин для сталого розвитку та існування особистості в інформаційному суспільстві [1].

У сфері міжнародної інформаційної безпеки особливе занепокоєння викликають потенціал інформаційного впливу та пов'язані з ним загрози інформаційних війн, застосування інформаційної зброї проти громадян і кібернетичного тероризму, здатних викликати світові та регіональні конфлікти. Інфосфера у XXI ст. включена до числа сфер ведення бойових дій поряд із землею, морем, повітрям та космосом. Варто зазначити, що в конфліктах у сфері міжнародної інформаційної безпеки, як і в будь-яких міжнародних конфліктах, досить часто під загрозою опиняються права особистості, стосовно сфери міжнародної інформаційної безпеки таким правом буде право особи на інформаційну безпеку.

Міжнародна інформаційна безпека розуміється як стан глобального інформаційного простору, у якому виключені можливості порушення прав особистості, суспільства та прав держави в інформаційній сфері, а також деструктивного та протиправного впливу на елементи національної критичної інформаційної інфраструктури. Сферу міжнародної інформаційної безпеки регулює багато нормативних правових актів, деякі будуть розглянуті далі.

На міжнародному рівні існує низка основних документів, що закріплюють фундаментальні права людини. Це Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод та ін. Дані документи закріплюють основні стандарти прав і свобод людини, що рекомендуються для реалізації всіх держав. Розглянемо інститут права на недоторканність приватного життя як одного з аспектів права особистості на інформаційну безпеку. Під недоторканністю приватного життя мається на увазі «надання людині можливості контролювати інформацію про себе, свою сім'ю, житло і перешкоджати розголошенню відомостей особистого характеру та замаху на його честь та репутацію». Стосовно міжнародного права недоторканність приватного життя є «категорію особистих прав, що надають кожній людині можливість перешкодити розголошенню відомостей особистого характеру про її життя, що оберігається від втручання з боку держав та сторонніх осіб». При цьому Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях щодо застосування Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод передбачив можливості обмеження цього права, позначивши, що «приховане спостереження за поштою та зв'язком через виняткові умови необхідні в демократичному суспільстві, але при цьому мають існувати

необхідні та ефективні гарантії [2]. Втручання не суперечить Конвенції, якщо, наприклад: воно здійснюється з метою запобігання та припинення не якихось дрібних, а цілком певних і найнебезпечніших злочинів, або коло осіб, проти яких робляться зазначені дії, суворо обмежене. Проте наявність таких правил не гарантує відсутності порушень у сфері недоторканності приватного життя.

Розглянувши досить великий масив нормативних актів, договорів та угод у сфері інформаційної безпеки особистості на міжнародній арені, нами для зручності їх вивчення та аналізу було складено їх періодизацію.

Отже, перший етап – етап усвідомлення наявності проблеми інформаційної безпеки у міжнародному співтоваристві. Тут варто відзначити роботу Організації економічного співробітництва та розвитку, яка в 1986 році рекомендувала віднести до кримінальних діянь зміну комп'ютерних даних та перехоплення даних. Міжнародна конференція з глобального інформаційного суспільства, що відбулася в 1996 році в Мідранді (Південно-Африканська Республіка), констатувавши необхідність обговорення інформаційних викликів та загроз на міжнародному рівні, також стала відправним історичним моментом для комплексного обговорення питань забезпечення права особистості на інформаційну безпеку на міжнародному рівні. На конференції серед інших обговорювалися питання забезпечення права особи на інформаційну безпеку: доступ до інформації, вплив інформаційно-психологічних впливів на людину, подолання інформаційної нерівності. Учасники конференції в ході дискусії з зазначених питань дійшли висновку про необхідність обговорення інформаційних викликів та загроз на міжнародному рівні в рамках окремого заходу.

Другим етапом є період 1998-2003 років - важливим кроком у цьому напрямі стала резолюція 54/49 «Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікації в контексті міжнародної безпеки», прийнята на 54-й сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у 1999 р. Вона по суті стала формальним початком створення абсолютно нового міжнародного правового режиму, об'єктом якого будуть інформація, інформаційна технологія та методи її використання. У прийнятій резолюції країнам-учасникам пропонувалося продовжувати обговорення питань інформаційної безпеки на міжнародному рівні, а також розробити принципи забезпечення безпеки глобальних інформаційних систем. Положення резолюції 54/49 знайшли своє продовження у наступних резолюціях Генасамблеї Організації Об'єднаних Націй, а також на міжнародному семінарі в Женеві, що відбувся у серпні 1999 р., з питань інформаційної безпеки. На семінарі були присутні представники понад 50 країн, зокрема експерти з держав, найбільш розвинутих в інформаційно-технологічному плані. За підсумками семінару було підтверджено актуальність проблеми інформаційної безпеки та наголошено на своєчасності постановки цієї проблеми на міжнародному рівні [3].

Подальша робота з вироблення спільних заходів у сфері забезпечення інформаційної безпеки особистості у міжнародному праві призвела до підписання 22 липня 2000 р. лідерами країн Великої вісімки Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства (далі – Хартії) [4]. Хартія одним із ключових напрямів розвитку інформаційного суспільства визначає захист приватного життя при обробці особистих даних, забезпечуючи при цьому вільний потік інформації. Крім того, в ній міститься теза про те, що інформаційно-комунікаційні технології є важливим фактором, що впливає на формування суспільства у XXI ст. А суть стимульованої інформаційно-комунікаційними технологіями соціальної трансформації полягає у її здатності сприяти людям та суспільству у використанні знань та ідей. Основний принцип участі Хартії у цьому процесі полягає у забезпеченні всім людям без винятку можливості користуватися перевагами глобального інформаційного суспільства. Стійкість глобального інформаційного суспільства ґрунтується на стимулюючих розвиток людини демократичних цінностях, таких як вільний обмін інформацією та знаннями. Як бачимо, Хартія орієнтована для здебільшого забезпечення права особи на інформаційну безпеку. В рамках Організації Об'єднаних Націй продовжується активна діяльність з формування основ забезпечення права особи на інформаційну безпеку. Так, на 55-й сесії Генеральної Асамблеї 22 січня 2001 року було прийнято резолюцію 55/63 «Боротьба зі злочинним використанням інформаційних технологій». У ній наголошувалося, що боротьба зі злочинним використанням інформаційних технологій потребує вироблення рішень, які враховують необхідність захисту особистих свобод та приватного життя. У цій резолюції вперше звернуто увагу на інформаційну безпеку особистості частини, що стосується захисту приватного життя. [5].

Важливим кроком на шляху правового регулювання питань інформаційної безпеки особистості стало підписання представниками держав-членів Ради Європи у Будапешті у 2001 р. Конвенції про кіберзлочинність (далі – Конвенція)[6]. У преамбулі як одна з причин прийняття цієї Конвенції вказується необхідність захисту особистих даних. Конвенція спрямована на боротьбу з кіберзлочинами та захист законних інтересів громадян у використанні та розвитку інформаційних технологій. Вона вперше містила класифікацію кіберзлочинів.

Третій етап починається у 2004 р. – з моменту створення першої Групи урядових експертів. На даному етапі починається розгляд питань інформаційної безпеки особистості на вищому політичному рівні – на багатосторонній та двосторонній основі. Сюди, окрім скликання груп урядових експертів, слід також віднести проведення всесвітніх зустрічей на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства, розгляду питань інформаційної безпеки особистості в рамках країн - учасниць Шанхайської організації співробітництва, на Міжнародному форумі в Німеччині

«Партнерство держави, бізнесу та громадянського суспільства забезпеченні інформаційної безпеки та протидії тероризму».

І нарешті, четвертий етап – з 2015 р. до теперішнього часу. Початком цього етапу вважається робота 70-ї Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй та прийняття за її підсумками резолюції «Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікацій у контексті міжнародної безпеки».

Висновки. При всій позитивній динаміці в нормотворчому процесі, пов'язаному із забезпеченням інформаційної безпеки особистості в міжнародному праві, ми, як і раніше, не маємо чіткого механізму забезпечення основних прав і свобод людини та громадянина на особисту та сімейну таємницю, таємницю листування, телефонних переговорів, поштових, телеграфних та інших повідомлень, на захист своєї честі та свого доброго імені; у нас, як і раніше, не повною мірою забезпечена заборона на збирання, зберігання, використання та розповсюдження інформації про приватне життя особи без її згоди та іншої інформації, доступ до якої обмежений. У зв'язку з цим варто ще раз наголосити на необхідності формування єдиного режиму інформаційної безпеки особистості на міжнародному рівні, що перебуває під спільним управлінням держав. В умовах транскордонності інформації, існування глобального інформаційного простору цей захід є єдиним вірним. Навіть найбільш технологічно розвинені країни в сучасному світі самотужки не в змозі протистояти загрозам інформаційної безпеки особистості. Тільки спільний підхід світової спільноти до вирішення зазначеної проблеми дозволить скоротити кількість порушень у зазначеній сфері та гарантувати особи право на інформаційну безпеку.

В Україні в забезпеченні права особи на інформаційну безпеку беруть участь державні органи різних рівнів, володіючи при цьому великим комплексом повноважень у досліджуваній сфері. Проте є необхідним розвиток поряд із публічним механізмом забезпечення права особи на інформаційну безпеку недержавної системи в особі громадських організацій та об'єднань, професійних спілок, громадських фондів. При цьому механізм забезпечення інформаційної безпеки є комплексом заходів, спрямованих на реалізацію можливостей особистості у сфері забезпечення інформаційної безпеки, зумовлених правовими та технічними гарантіями.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 6 січня 2006 р. A/RES/60/45. URL: <http://www.ifap.ru/ofdocs/un/6045.pdf>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано 17 липня 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства: ратифіковано 22 липня 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163.

5. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 9 декабря 1998 г. А /53/ 144. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/defender.shtml.

6. Будапештская конвенция. URL: <https://www.coe.int/ru/web/impact-convention-human-rights/convention-on-cybercrime>.

7. Копылов В.А. Информационное право : учебник. М. : Юрист, 2003. 412 с.

8. Арістова І.В. Організаційно-правові механізми ЮНЕСКО щодо розвитку інформаційного суспільства: орієнтир для України // Правова інформатика. 2009. № 1. С. 17-21.

9. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2006. 280 с.

10. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: навч. посіб. К.: Кондор, 2008. 382 с.

References:

1. Constitution of Ukraine - 1996 [Konstytutsiia Ukrainy - 1996]. Available to : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> Accessed: 28 June 1996.

2. UN General Assembly A/RES/60/45 [Rezolyuciya General'noї Asambleї OON 2006 - A/RES/60/45].URL:<http://www.ifap.ru/ofdocs/un/6045.pdf>- vr Accessed 2006.

3 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: - 1997 [Konvenciya pro zahist prav lyudini i osnovopolozhnih svobod -1997] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 - vr Accessed, 1997.

4. Okinawa Charter of the Global Information Society [Okinavs'ka hartiya global'nogo informacijnogo suspil'stva-2000]: :// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163.9.- vr Accessed, 2000.

5. UN General Assembly Resolution. A /53/ 144 [Rezolyuciya General'noj Asamblei OON] URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/defender.shtml. - vr Accessed 1988.

6. Available to <https://www.coe.int/ru/web/impact-convention-human-rights/convention-on-cybercrime>.

7. Kopylov V.A. Information law [Informacionnoe pravo] : uchebnik / V.A. Kopylov. – М. : Lawyer ", 2003 Print.

8 Aristova I.V. Organizational and legal mechanisms of UNESCO on the development of information society: a landmark for Ukraine [Organizacijno-pravovi mekhanizmi YUNESKO shchodo rozvitku informacijnogo suspil'stva: orientir dlya Ukraїni] Pravova informatika. – 2009. – № 1. Print.

9. Lipkan V. A., Maksymenko Yu. Ye., Zhelikhovskiy V. M. Information security of Ukraine in the conditions of European integration [Informatsiina bezpeka Ukrainy v umovakh yevrointehratsii] K.: KNT, 2006. Print.

10. Kormych B. A. Information security: organizational and legal bases [Informatsiina bezpeka: orhanizatsiino-pravovi osnovy] K.: Kondor, 2008. Print.